

УДК 316.33

«OCCUPY WALL STREET»: ФІНАНСОВА КРИЗА, БАНКИ ТА ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬНОЇ ЗГОДИ

«OCCUPY WALL STREET»: FINANCIAL CRISIS, BANKS AND THE PROBLEM OF SOCIAL CONSENT

Вячеслав Валентинович АНІСИМОВ

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Черкаського інституту банківської справи УБС НБУ (м. Київ)

E-mail: anissimovv@ukr.net

Vyacheslav V. ANISIMOV

PhD in History, Associate Professor of Social Sciences and Humanities Department, Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Анотація. Проаналізовано появу новітньої тенденції соціального протесту, спрямованої проти банків у країнах Заходу. Виявлено стадії розвитку протестного руху, його наслідки та можливості розв'язання ситуації. Привернуто увагу до необхідності вивчення західного досвіду для України.

Summary. The paper considers the appearance of new trend in social protest directed against the banks in the western countries. The development strategies and consequences of pretest movement are found out. Suggested are the possibilities to solve this issue. Special attention is paid to the necessity of investigation the western experience for Ukraine.

Ключові слова: «Occupy Wall Street», StopBank, Antibanks, фінансова криза, банки, соціальний протест, тенденції, дестабілізація, глобалізація.

Key words: «Occupy Wall Street», StopBank, Antibanks, financial crisis, banks, social protest, trends, destabilization, globalization.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі створення наднаціональних і транскордонних економічних інститутів призвело до відчуження сотень мільйонів громадян від участі у прийнятті важливих політичних та економічних рішень, зробило вразливими до кризових явищ на світовому фінансовому ринку. Наслідком цього процесу стала поява масового організованого міжнародного руху протесту вкладників банків, який з'єднався з більш широким суспільним рухом боротьби проти соціальної та економічної нерівності та проти негативних явищ, породжених діяльністю фінансових, банківських інститутів і транснаціональних корпорацій (ТНК).

Аналіз останніх досліджень та публікацій зарубіжної та української преси засвідчує, що глобалізація фінансових ринків і формування єдиної світової економіки, не лише сприяють економічному зростанню, лібералізації торгівлі, руху капіталу та соціальній мобільності, але й створюють ряд значних суспільних проблем, які неможливо вирішити на національному рівні. Державні інститути, покликані забезпечувати економічну безпеку, політичну стабільність та регулювати суспільні відносини у демократичний

спосіб, в нових умовах виявилися неспроможними до повноцінного виконання своїх функцій. Неякісна робота регулятора уможливила виникнення світової фінансової кризи 2008-2011 років та, за оцінками ряду провідних фінансових аналітиків, робить можливим виникнення у найближчі роки нової, ще більш потужної кризи, здатної занурити світову економіку у тривалу рецесію [1, 2, 3]. Закриття банків і втрата вкладниками своїх заощаджень, банкрутство підприємств, різке збільшення безробіття, викликали масові соціальні протести у США, ЄС, Ізраїлі та країнах Південно-Східної Азії.

Мета статті. Виявити основні причини появи, форми прояву та наслідки поширення масових міжнародних рухів протесту на Заході, спрямованих проти банків і світової фінансово-банківської системи в цілому.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Особливістю розвитку сучасного світу є глобалізація світової економіки та фінансів, злиття національних економік в єдину світову економічну і фінансову систему. Формуючи єдиний ринковий простір, глобалізація сприяє збільшенню свободи пересування людей, товарів,

послуг, капіталів, ідей і технологій. Одночасно глобалізація породжує зростання політичної нестабільності та збільшення загроз локальних і регіональних збройних конфліктів, оскільки ослаблює національний суверенітет держав та жорсткість державних кордонів, знижує здатність національних урядів контролювати процеси на своїх територіях. Не бачена ніколи раніше в історії людства мобільність колосальних мас трудових мігрантів і потоків капіталу не лише сприяє міжнародній господарській кооперації, але й виступає обставиною, що дестабілізує сталість світової економічної системи. В умовах якісно нового рівня розвитку засобів транспорту, зв'язку й технологій цілі держави стають заручниками зовнішніх процесів, інспірованих економічною діяльністю міжнародних корпоративних об'єднань. Фінансові спекулянти й ТНК, що оперують капіталами, дорівнюючими або навіть перевищуючими за розмірами річні бюджети окремих держав, діють виключно в інтересах отримання максимального прибутку, без урахування довгострокових наслідків своєї діяльності для конкретних національних економік [4]. Паралельно постійно зростає вплив міжнародних інститутів, які формуються та приймають важливі рішення без участі громадян, перебирають на себе функції національних урядів та перебувають поза контролем громадянського суспільства. Нині глобалізація як інтеграційний процес далека від завершення, а отже проблеми, які вона породжує, потребують невідкладного вивчення й вирішення в усіх її аспектах.

Однією з найбільш складних і актуальних проблем, викликаних глобалізацією, є світова фінансова криза. В останні десятиліття відбулася небачена раніше в історії концентрація та централізація капіталу, організаційні форми й діяльність якого вийшли далеко за межі державних кордонів. Унаслідок цього відбувається знищення конкуренції у сфері великого фінансового капіталу та зростання глобального монополізму, що придушує конкуренцію [5]. За відсутності наднаціональних інститутів регулювання руху фінансових потоків, відповідних до сучасних обставин, колосальне зростання масштабів фіктивного капіталу, масиви «вільних грошей» та «фінансові бульбашки», не лише дестабілізували міжнародні фінанси, а й глобальну економічну систему загалом, спричинили різке зростання соціальних конфліктів в усьому світі.

Перші ознаки деформації нормального циклу руху світових фінансових потоків було зафіксовано у 2007 р. у ряді секторів фінансово-банківської системи, хоча відповідні детальні прогнози фінансових аналітиків належать до 2003 р. [6]. Було виявлено, що світова економіка входить

у фазу кризи реального виробництва, пов'язану зі змінами у сфері конкуренції, ціноутворенням на нафту, структуруванням фінансових ринків та демографічними процесами. Зростання цін на нафту виявилось постійним фактором спекулятивного зростання цін на рідке паливо. Колосальні прибутки фінансових корпорацій породили «фінансові піраміди», що зруйнували сталість окремих ланок фінансової системи, а масиви «вільних грошей» викликали потужну інфляційну тенденцію, що поширилася на весь світ.

Прагнення бізнесу до легкого та ризикованого отримання надприбутків за будь-яку ціну, ігноруючи суспільні цілі та морально-етичні цінності, призвело не лише до зниження загального рівня менеджменту, а й до втрати довіри в суспільстві до фінансово-банківських установ. Оприлюднення засобами масової інформації фактів порушення бізнес-етики, махінацій на межі закону і прямого обману клієнтів з боку менеджерів фінансового сектору, викликали небезпечну для банків втрату довіри [7, 8, 9]. Оскільки клієнти становлять основний масив агентів вільного ринку, від їх довіри безпосередньо залежить становище фінансових інститутів. Падіння довіри клієнтів на іпотечному ринку США спричинило кризу платежів, проблему ліквідності й банкрутство банківських та інших інвестиційних інститутів. Банкрутство найбільших іпотечних банків США «Fannie Mae», «Freddie Mac», сумарні активи яких склали 6 трлн доларів, спричинило шок в американському суспільстві, але це було лише початком активної фази кризи, яка далі охопила найбільші інвестиційні банки Америки: «Lehman Brothers», «Merrill Lynch» та компанії «American International Group (AIG) Investments». Банкрутство цих гігантських інвестиційних банків, що діяли в десятках країн, стало прологом поширення кризи по всьому світу та хвилі банкрутств у США й інших країнах. Банки «Morgan Stanley», «Goldman Sachs», «Washington mutual» і цілий ряд інших, були змушені звернутися по допомогу до держави («План Полсона-700») [10]. Банкрутство найбільших банків поставило під загрозу всю економіку США, країн ЄС та, зокрема, України, призвело до збільшення безробіття, різкого зниження споживчого попиту і падіння темпів економічного зростання, завдало значного удару по благополуччю громадян.

Оскільки генератором кризових явищ став фінансовий ринок і проблеми в банківській системі, в суспільній свідомості багатьох громадян країн Заходу саме банки стали сприйматися як головні винуватці економічних негараздів. Новою формою соціального протесту і прагнення

«покарати» банки за їх діяльність стала поява у країнах ЄС та США організованих суспільних масових рухів, спрямованих на скоординоване одночасне блокування у глобальному масштабі діяльності банків, бірж, ТНК.

Формування нового напрямку протестного руху відбулося в контексті вже відомого політичного руху антиглобалістів (альтермондіалістів), що виник у 1994 році у Мексиці. У 1996 р. його ініціатори – сапатисти, провели першу міжнародну зустріч представників рухів та організацій, які виступають за створення нового «справедливого й гуманного світового устрою» [11]. У 1998 р. була створена «Глобальна народна дія» – широка неформальна та децентралізована коаліція громадянських ініціатив і соціальних рухів, яка в травні 1998 р. провела перші скоординовані акції у різних країнах, а 18 червня 1998 р. – Всесвітній карнавал проти капіталізму, що охопив понад 40 міст світу. У 1999 р. антиглобалісти вперше вдалися до насильницьких акцій і паралізували демонстраціями саміт Світової організації торгівлі (СОТ) у Сіетлі (США). Ця акція мала великий світовий резонанс і спровокувала масові демонстрації у Франції, Німеччині та інших країнах світу.

З цього часу акції антиглобалістів набули різкого конфронтаційного забарвлення і супроводжують практично всі важливі світові економічні саміти, збори Світового банку, Міжнародного валютного фонду, СОТ та зустрічі глав держав G8 [12]. Паралельно до самітів банкірів, антиглобалісти почали регулярно проводити альтернативні форуми, найбільш значним з яких став «Антидавос» – Всесвітній соціальний форум в Порто-Алегро (Бразилія) у 2001 році, в якому взяли участь 11 тисяч делегатів зі 122 країн світу.

Виникнувши як організований рух на американському континенті, антиглобалізм поширився у багатьох країнах світу, де має численні власні осередки. В Європі перша демонстрація антиглобалістів відбулася 1999 р. у Кьольні (Німеччина). Антиглобалізм включає ряд окремих рухів, до найбільш потужних з яких належать «Глобальна дія людей», «Редскінс» та «Третя позиція» (Велика Британія), «АТТАК» (Франція), «Ya Basta» (Італія), «Чорний блок» (Німеччина та США), «Радикальні екологи» (США та Німеччина), «Маоїстський інтернаціонал» (Індія, Філіппіни та країни Латинської Америки) [13]. Окремо слід виділити рух «Хактивіст» – міжнародне політичне об'єднання хакерів, до якого, зокрема, належить відома група «Anonymous», що здійснила атаки на швейцарський банк PostFinance, платіжні системи PayPal, Mastercard та Visa [14].

Є осередки руху антиглобалістів вже і в Україні. Наприклад, «Центр дій Воля», що позиціонує себе

«надпартійною, надконфесійною, надрасовою, надідеологічною» організацією, метою якої є «розгром існуючого глобального світового порядку з уярмлення людства фінансовими мафіозними структурами, що зрослися з владою» та «створення якісно нової людяної цивілізації, яка виключала б війни, несправедливість, пригнічення слабких сильними» [15]. В Україні рух антиглобалізму нині лише набирає оберти, але в існуючих умовах його розгортання є питанням часу.

Попри масштабну політичну активність у Європі та США, рух антиглобалістів не зміг охопити наймасовішої суспільної групи – середнього класу, довго залишаючись строкатим та маргінальним проявом соціального активізму. Ситуацію змінив початок економічної кризи 2008 р., яка боляче вдарила саме по середньому класу. В 2008 та наступні роки з'явилася низка громадських організацій (StopBank, Antibanks та ін.), які набули підтримки в середовищі середнього класу та від початку запропонували цілком нову тактику і стратегію політичної боротьби, відмінну від способів спротиву решти антиглобалістів [16, 17]. Характерною рисою цих організацій стала однозначна і виключна спрямованість боротьби проти банків та інших фінансових установ.

Початок новому руху було покладено у Франції. В інтерв'ю Еріка Кантона, колишнього футболіста Manchester United, а нині актора, французькому малотиражному виданню Presse Ocean прозвучала заява, що прийшов час для «безкровного» повстання проти капіталізму. «Якщо ви хочете говорити про революцію, не має сенсу брати до рук зброю і вбивати людей. Є дуже прості речі, котрі ми можемо зробити. Система заснована на владі банків. Тобто її зруйнувати її можна через банки. Навіщо трьом мільйонам людей виходити протестувати на вулиці зі своїми транспарантами? Замість цього цим трьом мільйонам треба прийти у свої банки і зняти з рахунків усі свої гроші. Тоді банки впадуть. Ось це справжня загроза, це – справжня революція» [18]. «Якщо 20 мільйонів людей виведуть свої гроші, система впаде, не треба ані зброї, ані крові, ані будь-чого», – твердить Е. Кантона [19]. Він закликав французів зруйнувати банківську систему, яка, на думку багатьох, стала головним винуватцем кризи в Європі.

Несподівано ідея Е. Кантона швидко набула популярності серед громадян ряду країн ЄС. Бельгійська сценаристка Жеральдін Фьойен та французький режисер Ян Сарфаті створили спеціальний сайт Bankrun2010.com, де на семи мовах поширюється заклик масово знімати готівкові гроші з банківських рахунків по всьому світу [20]. Ж. Фьойен стверджує, що міжнародна банківська система така слабка, що навіть

невеликий потік людей, які вимагають видачі вкладів, може мати руйнівні наслідки. «Система вже клінічно мертва. Навіть частковий успіх акції може повалити банки, оскільки Європа відчуває особливі труднощі з ліквідністю», – вважає Ж. Фьойєн [19].

Для першої банківської «революції» французькими активістами було обрано 7 грудня 2010 р. У соціальних мережах акцію підтримали 34 тис. людей, проте реально гроші зняло небагато. Подекуди зняття вкладів перетворилося на мистецькі перформенси. Наприклад, відома своїми видовищними акціями французька група «Врятуємо багатих» у маскарадних костюмах зняла гроші в одному з паризьких відділень банку Societe generale після чого пішла й поклала їх до соціально орієнтованого кооперативного банку Credit cooperatif, щоб «продемонструвати, що існує альтернатива безвідповідальній фінансовій системі, котра править світом». Сам Е. Кантона, за інформацією фінансового сайту Wasquare, зняв 750 тис. євро зі свого рахунку у банку «Леонардо» і згодом поклав на рахунок у банку Credit agricole [18].

Заклик вкладників до масових одночасних акцій щодо зняття вкладів у банках викликав осуд європейських політиків та фінансистів. «Це гротескно і безвідповідально», – заявив французький міністр бюджету Франсуа Баруан. Мішель Вермерке з Бельгійської федерації фінансового сектору зазначив, що «така акція може дестабілізувати хитку фінансову систему» [19]. У свою чергу Е. Кантона висловив радість з приводу того, що його слова викликали публічну дискусію, реакції економістів і політиків, а також надію, що цей рух сприятиме зростанню свідомості й громадським дебатам [18].

На пострадянському просторі заклик Е. Кантона був підтриманий в Естонії та Латвії під назвою «BANKRUN 2010». У Латвії організатором протесту вкладників банків став молодіжний рух «Єдина Латвія», який намагався організувати зняття коштів з рахунків ризьких філіалів Swedbank. Показовими для розуміння логіки та позиції протестантів є такі їх висловлювання. «Більшість банківських клієнтів не мають уявлення, як банки заробляють гроші та які дії здійснюють з фінансами їх клієнтів. Єдине, що суспільство розуміє, то це те, що більшість фінансових махінацій залишається безкарною. Але суспільство є першим, хто страждає від цих злочинів», – зазначає лідер руху «Єдина Латвія» Едуард Сватков. «Нашурядкуплений міжнародною банківською системою і від страху труситься, щоб зберегти високі рейтинги і стабільну валюту. Наші політики не можуть одночасно виконувати потреби народу і фінансових ринків. Настав час

їм нагадати, що вони є слугами народу й обрані для того, щоб працювати на благо держави, а не банків. Демонстрації й пікети довели свою неефективність... Тому ми вирішили, що удару треба завдати по серцю цієї системи – банківській системі», – наголосив активіст «Єдиної Латвії» Гатис Балтайс [21].

Глибину відчуження, що виникло між банками і суспільством, ще більше виявили масштабні акції протесту, які відбулися по всьому світу протягом другої половини 2011 р. Новий американський рух «Occupy Wall Street» («Захопи Волл-Стріт») виявився цілковитою несподіванкою для політичних аналітиків та оглядачів. Протягом перших тижнів серпня 2011 р. його розгортання перебувало поза увагою ЗМІ навіть у США, але скоро вийшло на перші шпальти щоденних випусків навіть таких видань американської еліти, як «New York Times» та «Washington Post» [22]. Хоча вже від початку демонстрації руху з вимогами заарештувати банкірів і припинити повноваження Федеральної Резервної Системи, які відбулися у Чикаго, мали б привернути увагу [23]. Серпневі демонстрації ще не були дуже масовими, але філіали банків були піддані нападам як мінімум у двох містах США, а у Сан-Франциско центральне представництво банку Chase Manhattan на декілька годин було захоплене маніфестантами [24].

Демонстрації руху «Occupy Wall Street» спочатку нагадували радше вуличне шоу, аніж серйозні протести. Але сучасні технології комунікацій та соціальні медіа Twitter та Facebook дали можливість мобілізуватися натовпам протестантів дуже швидко [25]. В центрі фінансового життя США – на нью-йоркській вулиці Волл-Стріт, відбувся перший марш проти «жадібності корпорацій». На думку його учасників, серед яких виявилось багато ветеранів збройних сил, студентів, робітників, активістів профспілок та жіночих організацій, фінансова система США є не справедливою і створює преференції виключно для великих компаній та багатіїв, дозволяючи їм отримувати надприбутки. Демонстранти виступили за підвищення податків для багатих, повернення собі соціальних пільг та за примус великих корпорацій і банків хоч трохи рахуватися з людьми, які в них працюють. «Ні культу корпорацій», «Волл-Стріт потопив нашу економіку», «Капіталізм не працює!» «Демократія, а не акціонування» – були лозунги демонстрантів [26, 27].

Протестувальники наголошували на тому, що з початку світової фінансової кризи, викликаній фінансовими спекуляціями банків, держави насамперед рятують і підтримують саме банки, перекладаючи на 99% населення всі важкі наслідки

їхніх дій. Центральною ідеєю протестів стала теза «Нас 99%», тобто 99% населення розвинутих країн і усього світу загалом, у чий інтерес нині не діють держави. А головним гаслом протестів – «Геть корпоративну владу!» [28].

Європейські активісти на знак солідарності з американськими однодумцями оголосили 17 вересня 2011 р. «Днем глобальної дії проти банків і банкірів». У Франкфурті-на-Майні демонстранти з гаслами «Ви спекулюєте нашими життями» та «Ви розтринькуєте наше майбутнє», заблокували площу перед Європейським центральним банком [29]. В Естонії акції на підтримку руху «Occupy Wall Street», відбулися з вимогами віддати владу народу, обмежити апетити банків, припинити збагачення купки банкірів та промисловців за рахунок суспільства. «Це протест проти банкірів, проти корумпованих органів влади, проти 1% світової еліти, що зосередила у своїх руках основну масу капіталу», – сказав журналістам один з організаторів акцій протесту Райво Оргусаар [30].

Учасники руху в США об'єктивно висловлюють думку більшості громадян США, де негативне ставлення до фінансових установ поділяють сім з десяти американців [31]. Інтенсивність негативних емоцій до банкірів і фінансистів залежить від партійної належності: 56% демократів поділяють «дуже негативну» думку про Волл-Стріт порівняно з 32% республіканців [31]. Соціологічні опитування свідчать про масову підтримку протестантів у США, яка становить за різними даними від 37 до 41% [32].

Рух «Occupy Wall Street» став відкритим проявом гострої фінансової і політичної кризи, яка охопила не лише США, а й увесь світ. Такої кількості одночасних протестів не відбувалось кілька десятиліть. Наступним кроком стало проголошення протестантами 15 жовтня 2011 р. «Днем проти жадібності» та проти «фінансового тероризму» банків. У найбільших світових столицях відбулися акції протесту поряд з фінансовими установами, банками, міністерствами. Одними з перших нову акцію протесту підтримали жителі Австралії і Нової Зеландії. Далі рух «Occupy Wall Street» поширився у Південній Кореї, Японії, Тайвані, Філіппінах та Індонезії, де було оголошено «Міжнародний день солідарності проти жадібності і корумпованості 1%» найбагатших людей [33]. В Ізраїлі активісти соціального протесту на декілька місяців захопили бульвар Ротшильд перед будівлею Тель-Авівської біржі. Вони влаштували дискусії на тему монополізму у фінансовому секторі держави, протестуючи проти передачі національного багатства до рук наближених до влади еліт [34].

Найбільш масовою виявилася демонстрація італійців у Римі, в якій взяли участь близько 200

тис. людей, переважно молоді. «Ми більше не можемо тягти борги, які створили не ми, а крадучі уряди, корумповані банки і спекулянти, котрим до нас не має ніякого діла. Вони причина цієї міжнародної кризи та все ще заробляють на ній. Вони повинні заплатити за це», – наголошували демонстранти. На відміну від інших міст, протести в Римі вийшли з-під контролю і перетворилися на масові акти вандалізму. Було підпалено будівлю міністерства оборони Італії [36].

Нині практично в усіх провідних країнах Заходу виникли рухи, спрямовані проти банків. В Іспанії такий рух має назву «Indignados» («Прогнівани»), в Португалії – «Geração a gasa» («Генерація підвищеного ступеню ризику») тощо. Програми цих рухів за суттю зводяться до одного: «Ми не товар у руках політиків і банкірів, які не репрезентують наших інтересів» [35].

Акції протесту, що відбулися восени 2011 р. у 82 країнах і охопили 950 міст світу, у значній мірі стали можливими завдяки Інтернету й появі особливої політичної веб-культури. Опозиційні сайти, соціальні мережі і веб-медіа фактично вивели рух протесту як за межі віртуального простору, так і за межі владного політичного контролю. На веб-сайті протестного руху «October 2011», автор Джосі Левел зазначає, що у корпорацій і банків безмежні фінансові ресурси, і це дозволяє їм управляти політичними процесами та ЗМІ. З цим, як вважають активісти руху, не можна миритися. Тому через соціальні мережі поширюється гасло створювати свою культуру опору і брати участь у масових ненасильницьких прямих діях [28].

Поняття «прямої дії» є ключовим для розуміння соціального феномену руху «Occupy Wall Street». На думку соціологів, це «принципово нова форма протесту, яка дозволяє громадянам самим втручатися в політику» [35]. Учасники руху не бажають голосувати і передавати повноваження депутатам або політичним партіям. Вони прагнуть самі здійснювати вплив на те, що відбувається у світі.

Це ж стосується й ставлення протестантів до професійних спілок, які ще півстоліття тому були основними організаторами протестних акцій. Спроба Європейської конфедерації профспілок, провести «Міжнародний день робітничої дії» 29 вересня 2010 р., під гаслами припинення фінансової допомоги банкам та націоналізації банків і фінансових установ, не мала такої масштабної підтримки, як акції руху «Occupy Wall Street», що пройшли зі схожими лозунгами [37]. Протестанти прагнуть повної самоорганізації і не бажають жодного контролю з боку існуючих офіційних установ.

Тобто мова йде про бажання учасників руху здійснювати пряму (безпосередню) демократію

– форму політичної організації та суспільного устрою, за якої основні рішення ініціюються, приймаються і виконуються безпосередньо самими громадянами. В сучасних умовах здійснення прямої демократії можливе через використання інформаційно-комунікаційних технологій, засобів краудсорсингу, електронного голосування та прийняття рішень. Прикладом цього є референдуми в Швейцарії, що здійснюються через мережу Інтернет, російські проекти «Alter Russia», «Демократія-2», «Большое правительство.рф» тощо.

Серед безпосередніх учасників маршів протесту «Occupy Wall Street» присутні представники всіх ідеологічних течій та соціальних груп. Рух об'єднує людей, що поділяють різні політичні принципи. Парадокс у тому, що, як відзначають оглядачі, це антикапіталістичний рух, але це рух не лівий.

Якщо порівнювати його з некомуністичним рухом антиглобалістів, то між ними є суттєва різниця. Антиглобалісти протестують проти недоліків глобалізації. Натомість активісти «Occupy Wall Street» переважно протестують проти того, що зробив з їхнім суспільством нерегульований капіталізм [38]. Їх метою насамперед є відновлення демократії та системи політичного контролю над політичною елітою і так званим «корпоративним правлінням».

Як зазначає відомий американський журналіст, лауреат Пулітцеровської премії Крис Хеджес, «якщо називати речі своїми іменами, то ми живемо у корпоративній державі. В межах американської політичної системи неможливо проголосувати всупереч інтересам банківського капіталу. Законодавча і судова влада контролюється корпораціями. Їм же належать і засоби комунікацій. І працюють ці системи також в інтересах корпорацій, а не в інтересах громадян. У цьому розумінні те, що ми бачимо, це дійсно виступ дев'яносто дев'яти процентів проти одного. Тобто просто спроба здійснити правління більшості». «Більшість учасників руху добре розуміють, – стверджує К. Хеджес, – що політична система не працює, що вона зруйнована. Але якщо еліта корумпована, якщо маразмуючій системі протистоїть більшість населення, яке піднялося на захист своїх інтересів, то всі системи контролю раптом виявляються крихкими. Питання стоїть так: або ми завдамо удару по корпоративній Америці, або нам кінець» [39].

Нову якість руху «Occupy Wall Street», порівняно з минулими аналогами, засвідчує той факт, що не маючи жодного явного лідера, виробленої ідеології та згуртованості, рух перестав бути маргінальним і набув відкритої підтримки відомих політиків, включно з керівництвом Демократичної партії США в палаті представників Ненсі Пелосі та

Альбертом Гором [40, 41]. Під тиском масових протестів, президент США Б. Обама був змушений розпочати реформування банківського сектору США. «Ніколи більше американські платники податків на стануть заручниками банків, котрі надто великі, щоб упасти», – наголосив Б. Обама [42].

Учасників акцій протесту підтримав фінансист Джордж Сорос, який звернув увагу на складне становище підприємців, для котрих процентні ставки за кредитами після 2008 р. різко зросли з 8 до 28%. «Я можу зрозуміти їх настрої, відверто кажучи. Оскільки більшість представників малого бізнесу сильно залежали від кредитів, величезна їх частина була фактично виведена з бізнесу» [43].

Західний рух «Occupy Wall Street» став рухом нового покоління освічених молодих людей, які не мають роботи, втратили власний бізнес. Вони позбавлені можливості впливати на вироблення найважливіших політичних рішень, від яких залежить їхнє майбутнє, і одночасно їх змушують коритися заходам жорсткої економії. Це покоління не просто виявилось здатним до масового організованого тиску на фінансову і банківську еліту світу, а зуміло примусити політичний клас провідних держав усвідомити існуючі небезпеки та вдатися до заходів щодо регулювання діяльності банків і фінансових установ.

Опозиційний рух «Occupy Wall Street» фактично повернув втрачене значення державі. Провідні політики світу були змушені визнати необхідність поставити банки під жорсткий державний контроль. Як зазначив Президент Франції Н. Саркозі, «без втручання з боку держави впало б усе. Це факт, ідеології тут ні до чого. Якщо ми не зробимо висновків, ми будемо безвідповідальними людьми. Попереднє бачення світу провалилося. З того моменту, як з'явилася ідея, що ринок завжди правий, глобалізація сказала». Звертаючись до банкірів, французький Президент сказав, що якщо «ми не втрутимось через управління, то нашу систему зметуть нові економічні і політичні кризи» [44].

Історична заслуга руху «Occupy Wall Street» полягає в тому, що на найбільшому з'їзді капіталістів планети – Всесвітньому економічному форумі (ВЕФ) в січні 2012 р. у Давосі, представники бізнесової і фінансової еліти світу, а також урядів і центробанків країн Заходу відкрито визнали, що в нинішньому форматі капіталістична система вичерпала себе. На переконання засновника і багаторічного голови ВЕФ Клауса Шваба, капіталізм «віджив своє та абсолютно не вписується в модель сучасного світу». Екс-міністр фінансів США, а нині – професор Гарвардського університету Ларі Саммерс упевнений, що «ми стоїмо перед лицем змін в економіці, які

виявляться такими ж серйозними, як була колись індустріалізація». А керуючий інвестфондом Carlyle Девід Рубінштейн узагалі пророкує, що «у західній моделі вільного ринку залишилося тричотири роки» [45].

Таким чином, під тиском протестних рухів, світова бізнесова і фінансова еліта почала формувати новий порядок денний, який має передбачати заходи, що змінять світову економічну систему, зроблять процеси, які відбуваються у фінансово-банківському секторі підконтрольними і керованими, а діяльність банкірів – соціально відповідальною.

Висновки. Українському політичному класу і банківській спільноті слід уважно вивчити уроки руху «Оссуру Wall Street». Нині за допомогою засобів масової інформації та соціальних мереж в Україні поширюються інформаційні матеріали, спрямовані на дискредитацію банків, як суспільно корисних установ [46]. Діяльність таких громадських організацій та активістів в Україні ще не становить значної загрози для банківського сектору національної економіки, зокрема, через недостатній рівень розвитку банківських послуг.

Список використаних джерел

1. Экономисты предрекают вторую рецессию [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.mignews.com/news/economics/world/140911_175324_81866.html
2. Кендюхов А. Вторая волна кризиса придет с Востока [Електронний ресурс]. / А. Кендюхов. — Режим доступу : <http://news.finance.ua/ru/~2/0/all/2012/03/11/272291>
3. Финансисты преисполнены пессимизма [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.finobzor.com.ua/novosti/nid/3492>
4. Глобализация и национальные финансовые системы / Под ред. Дж. А. Хансона, П. Хонохана, Дж. Маджони: пер с англ. — М. : Издательство «Весь мир», 2005. — С. 281–303.
5. Хасбулатов Р. И. Глобальный финансовый кризис: причины и последствия / Р. И. Хасбулатов // Век глобализации. — 2008. — №2. — С.31–32.
6. Боннер У. Судный день американских финансов: мягкая депрессия XXI века / У. Боннер, Э. Уиггин. — Челябинск : Социум, 2005. — xii +402 с.
7. Goldman Sachs заплатит властям США штраф в полмиллиарда долларов [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://lenta.ru/news/2010/07/16/goldman/>
8. Солодовников М. Америка обвиняет банкиров в создании финансового кризиса [Електронний ресурс] / М. Солодовников. — Режим доступу : <http://www.vesti.ru/doc.html?id=451265>
9. Танас О. Ударим банковским кризисом по ипотечному [Електронний ресурс]. / О. Танас. — Режим доступу : <http://m.gazeta.ru/financial/2011/09/02/3754313.shtml>
10. Паули К. Конец перемирия («Der Spiegel»),

За даними Світового банку, на відміну від країн Заходу, в Україні лише 41% дорослих українців мають банківські рахунки [47]. Разом з тим, існує можливість поширення руху «Оссуру Wall Street» і подібних європейських рухів в Україні, що є потенційною небезпекою для стабільності української банківської системи та правопорядку в державі.

Складність проблеми полягає в тому, що вона не може бути вирішена суто адміністративно-поліційними або політичними засобами виключно на національному рівні, оскільки її породжують глобальні економічні процеси, корупція, нерозвиненість демократичних інститутів та низький рівень економічних знань у суспільстві. Виникнення міжнародного антибанківського руху, набуття ним дедалі більших масштабів та організованості на сьогодні є новою, недослідженою проблемою, яка потребує вивчення та відповідного реагування. Необхідні законодавчі й політичні заходи, спрямовані не лише на попередження фінансової та банківської кризи, а й подолання відчуження між суспільством і банками, забезпечення суспільної згоди.

Германия) [Електронний ресурс] / К. Паули, В. Ройгер, К. Райерман, Г. Штайнгарт. — Режим доступу : <http://rus.ruvr.ru/2010/02/02/4084198.html>

11. Эриксон Д. Ф. Мироззрение «антиглобалистских» движений современности: источники и тенденции. Автореф на соиск. ученой степени канд. соц. наук. — Екатеринбург, 2002. — 26 с.

12. Гавриш О. Антиглобализм – признак объединения мировой экономики [Електронний ресурс] / О. Гавриш // Зеркало недели. — 2002. — №2. — Режим доступу : http://zn.ua/ECONOMICS/antiglobalizm__priznak_obedineniya_mirovoy_ekonomiki-29029.html

13. Логинов А. В. Антропологическое измерение цивилизационного кризиса [Електронний ресурс] / А. В. Логинов. — Режим доступу : http://science.crimea.edu/zapiski/2007/philosoph_soziolog/uch_20_2f/loginov_9.pdf

14. Fahmida Y. Rashid. PayPal, PostFinance Hit by DoS Attacks, Counter-Attack in Progress [Електронний ресурс] / Y. Fahmida. — Режим доступу : <http://www.eweek.com/c/a/Security/PayPal-PostFinance-Hit-by-DoS-Attacks-CounterAttack-in-Progress-860335/>

15. Антиглобалисты Украины – центр действий «Воля». Программа. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://antiglobal-ua.livejournal.com/635.html>

16. www.stopbank.blogspot.com/

17. <http://antibanks.takesquare.net/>

18. Алисова Е. Эрик Кантона против банков [Електронний ресурс]. / Е. Алисова. — Режим доступу : www.swobodanews.ru/content/article/2242379.html

19. Европейцы восстали против банков [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://news.online.ua/362576/>
20. <http://bankrun2010.com/>
21. «Единая Латвия» 7 декабря призывает народ дать удар по банковской системе [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vienotalatvija.lv/ru/home/140-q-q-7-.html>
22. Адоманис М. Occupy Wall Street и будущее американской политики [Електронний ресурс] / М. Адоманис. — Режим доступу : http://www.inosmi.ru/op_ed/20111018/176202271.html
23. BREAKING: Post S&P Downgrade, Chicagoans Take to Streets, Demand Arrest of Bankers [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.youtube.com/watch?v=roxUw56DR28&feature=player_embedded
24. Жители США разгневаны банковской системой [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://russian.irib.ir/analitika/commentarii/item/134908-2011-10-03-14-17-28>
25. Американцы восстали против засилья банкиров [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://vesti.kz/america/93774/>
26. Уолл-Стрит в осаде [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://rus.ruvr.ru/2011/09/18/56332777.html>
27. Рабочие и профсоюзы вышли на демонстрацию против банкиров с Уолл-стрит [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.meta.kz/161882-rabochie-i-profsojuzy-vyshli-na-demonstraciju.html>
28. Москалев С. Оккупированная «Свобода». Почему манифестантам симпатизирует Сорос. [Електронний ресурс] / С. Москалев. — Режим доступу : <http://blogs.voanews.com/russian/photos/2011/10/10/оккупированная-«свобода»-почему-ман/>
29. Вачедин Д. Десятки тысяч демонстрантов протестовали в Германии против господства банков [Електронний ресурс] / Д. Вачедин. — Режим доступу : <http://www.dw.de/dw/article/0,,15462903,00.html>
30. Адашкевич Н. Акции в поддержку движения «Захвати Уолл-Стрит» проходят в Эстонии [Електронний ресурс] / Н. Адашкевич. — Режим доступу : <http://www.ria.ru/world/20111015/460266372.html>
31. Семеро из 10 американцев отрицательно относятся к Уолл-Стрит [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.voanews.com/russian/news/america/RC-Negative-Opinion-On-Wall-Street-2011-10-13-131790233.html>
32. Американцы симпатизируют движению «Захвати Уолл-Стрит» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.voanews.com/russian/news/OSW-2011-10-15-131914318.html>
33. Аксию «Захвати Уолл-стрит» поддержали далеко за пределами США [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ria.ru/economy/20111015/460132393.html>
34. Израильтяне выходят на войну с банками [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://news.israelinfo.ru/economy/38468>
35. Планетарное движение палаточного протеста проводит акцию в 82 странах [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zman.com/news/2011/10/15/111954.html>
36. Беспорядки в Риме. Демонстранты подожгли Минобороны. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://glavnoe.ua/news/n87149>
37. Примите участие в «Дне единых действий!» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://socialistworld.ru/materialy/organizacziya/dokumentyi/den-edinyix-dejstvij>
38. Beinart P. Occupy Protests' Seismic Effect [Електронний ресурс] / P. Beinart. — Режим доступу : https://www.newsweeksubscriptions.com/FTcontrol/index.php?off2on_login_url=/promo&off2on_code=TDBNAV
39. Пименов А. Уолл-Стрит-2011: граждане США против корпораций [Електронний ресурс] А. Пименов. — Режим доступу : <http://www.voanews.com/russian/news/Chris-hudges-case-update-2011-131882288.html>
40. «Война с Уолл-Стрит» стала международной [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.odnako.org/blogs/show_13477/
41. Экс-вице-президент США Гор поддержал акцию «Захвати Уолл-стрит» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ria.ru/world/20111014/458417850.htm>
42. Говорова Н. Банкиры хотят оставаться большими [Електронний ресурс] / Н. Говорова. — Режим доступу : <http://www.banki.ru/news/bankpress/?id=1694218>
43. Сорос против банкиров [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://vz.ru/economy/2011/10/4/527521.html>
44. Рампини Ф. Давос. Саркози атакует банкиров [Електронний ресурс] / Ф. Рамфини. — Режим доступу : <http://www.inopressa.ru/article/28Jan2010/repubblica/davos4.html>
45. Сколотяний Ю. Анатолій Гальчинський: «Кінець капіталізму можна цілком обґрунтовано трактувати як його тріумф» [Електронний ресурс] / Ю. Сколотяний // Дзеркало тижня. Україна. — 2012 — №4. — Режим доступу : http://dt.ua/ECONOMICS/anatoliy_galchinskiy_kinets_kapitalizmu_mozhna_tsilkom_obgruntovano_traktuvati_yak_yogo_triumf__do_p-96778.html
46. Лупоносов А. В. Вкладчики украинских банков, будьте бдительны! В Украине идет глобальный заговор банков против вкладчиков... [Електронний ресурс] / А. В. Лупоносов. — Режим доступу : <http://www.ua-banker.com.ua/articles-and-analytics/financial/6115/>
47. Українці швидше будуть шукати гроші у родичів і друзів, ніж візьмуть кредит у банку — опитування. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://news.dt.ua/ECONOMICS/ukrayintsi_shvidshe_budut_shukati_groshi_u_rodichiv_i_druziv_nizh_vizmut_kredit_u_banku_-_opituvann-100725.html